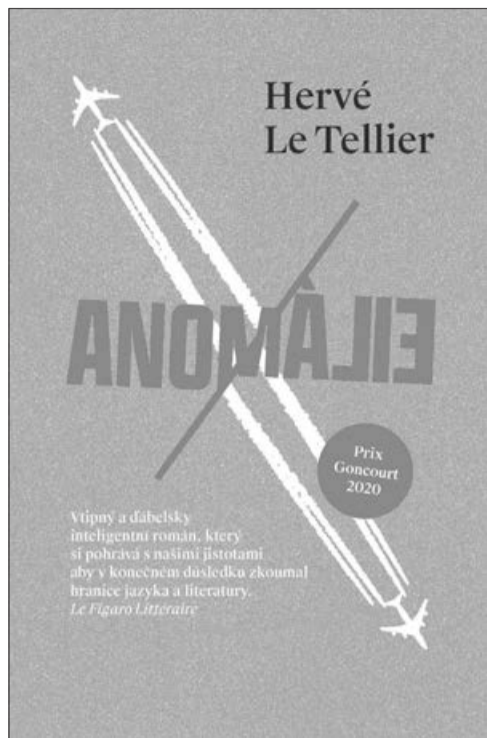

ROMÁN JAKO RADOST A DOST

Hervé Le Tellier: Anomálie
Z francouzštiny přeložila Sára Vybíralová
Host, Brno 2022, 336 s.

Michaela Otterová

V éře vsudypřítomné autofikce, která činí z literatury především místo tak či onak pokrouceného sebesdílení, je jistě osvěžující vzít do ruky knihu, která je úplně jednoznačně nafingovaná. Le Tellierova *Anomálie*

stojí na spekulaci „co by bylo, kdyby...“, má tedy blízko k jinému těžišti současné masové konzumované kultury – ke sci-fi.

Od autora to vůbec nebyla záležitost, protože ve Francii je oficiální literární vkus poměrně konzervativní: Alternativní historii či romány z budoucnosti akceptuje jen tehdy, mají-li nějaký přesah. Zde se však jedná o vědeckotechnický „úlet“, který na jedné straně cituje Bibli, Platona, Nietzscheho a Shakespeara, a zároveň frivolně žongluje s odkazy na anglofonní popkulturu (*Black Mirror*, *Star Trek*, *Matrix*, *Doktor Divnoláaska*). Přesto vzbudila *Anomálie* v prvním covidovém roce obrovský ohlas mezi čtenáři a překvapivě si došla pro první místo také u kritiků, tj. získala Goncourtovu cenu.

Že se románové postavy stanou obětí jisté fyzikální anomálie, je bezpochyby líbivý námět. Čtenář přirozeně očekává tematizaci pocitů zmatení, zoufalství, znejistěné identity. To vše mu sice autor poskytne, ale tak nějak napůl. *Anomálie* se totiž týká jedenácti různých postav, které mezi sebou většinou nemají žádný vztah, a proto nelze jednotlivé příběhy příliš rozptýlovat, pokud se chceme vejít do únosných 350 stránek. V některých kritikách proto zaznívá nevole, že jednotlivé příběhy nejsou příliš rozpracovány a čtenář nemá šanci se s postavami sblížit. Jenže možná právě to byl autorův cíl – Le Tellier sleduje své postavy, spojené prostorem letadla, spíše jako prvky nějaké struktury pod mikroskopem, které reagují na prudkou změnu. Nejde mu o vyprofilované osobnosti, ale o to, aby jich bylo hodně a aby to byly výrazné typy: Nově vyšlá hudební hvězda, úspěšná advokátka, neúspěšný spisovatel, sériový vrah atd. Nejde mu o vyprofilované osobnosti. Baví ho s postavami zatrást a pozorovat, co se s nimi stane.

Nepřekvapivě přicházejí na řadu také známá témata, jako je pronásledování homosexuálů v Africe, zneužití dítěte, fanatismus náboženských fundamentalistů, cynické praktiky médií apod. Jenže, upřímně řečeno, tyhle pasáže nejsou nijak objevné, a pokud zrovna nenudí, tak přímo iritují. Mnohem zábavnější je metapříběh a „vnější“ postavy, které se letu přímo nezúčastnily. Především pravděpodobnostní matematik Adrian Miller se svými pěti sty protokoly, které mají vyčerpávat všechny představitelné mimořádné události v leteckém provozu. Nebo literární modifikovaný Trump, Si Ťin-phing a Macron („Dejte mi toho arogantního blbečka“). Nebo panel odborníků, jenž rozpracovává různé teorie, co se vlastně stalo, a diskutuje, která z nich je nejuvěřitelnější, a která naopak nejnepravděpodobnější. Mimořádně stejné vášnivě se můžou přít i čtenáři *Anomálie*, jak to celé vlastně dopadlo.

Rozhodně nejzábavnější je ovšem text jako takový – jeho architektura, propojenost, pomrkvání po nejrůznějších odkazech, literární vtípky, vizuální či slovní hříčky. Překladatelka Sára Vybíralová se s nimi pere statečně, ale dlužno říci, že autor jí to neusnadňuje: Slovní ekvilibristika „*un rapport en rapport avec nos rapports*“, zaznamenání přeslechu „*mabaisse*“ namísto „*me baise*“ nebo chyby automatického překladáče (café x qu'a fait) a podobné legrácky se prolínají celým textem. Vyprávění je dokonce zakončeno kaligramem: Řádky se zformují do podoby omšelého trychtýře, jehož ústí tvoří slovo „*fin*“ čili „*jemný*“ anebo také „*konec*“.

Další poťouchlost *Anomálie* tkví v tom, že knihu, kterou právě čteme, píše jedna z postav. Takže když o ní na jednom místě mluví redaktorka Clémence, máme vlastně

co dělat s Le Tellierovu sebekritikou: „... *proboha, Victore, je to hrozně složité, ztrácíš čtenáře, zjednoduš to, proškrtej, soustřeď se na to podstatné. Ale Victor má svou hlavu. Román zahájil pastišem à la Mickey Spillane, s tou postavou, o níž toho nikdo moc neví. Ne, ne, na první kapitole to není dost literární, vyčetla mu Clémence, kdy už si přestaneš hrát? Ale Victor je hravější než kdy dřív.*“

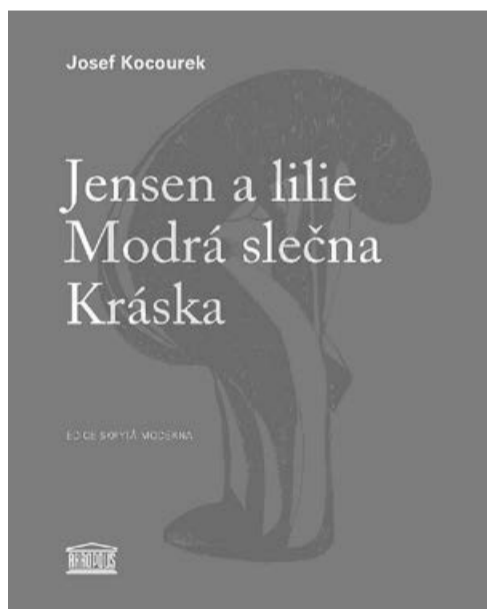
Touhle pasáží se autor (i jeho autor) naplno přiznává ke zradě velké literatury a staví na piedestal psaní jako hru. Je to pochopitelné: Le Tellier je úřadujícím předsedou francouzské experimentální skupiny Oulipo, která od 60. let bojuje za koncepci literatury jako hry – nikoli nezávazné, ale smrtelně vážné, v níž porušení pravidel znamená zkázu a psaní rovná se technika. Ne náhodou je onou „první postavou, o níž toho nikdo moc neví“ sériový vrah Blake, jehož vynalézavost, pečlivost a metodičnost spisovatele evidentně fascinují: „*Není žádný úchyl. Ne, to, co ho baví, je technika, bezchybná rutina, jíž lze dosáhnout opakovaním.*“

Samotná *Anomálie* není ničím víc než sumou již dříve použitých principů a technik, dlužno přiznat, že brilantně sepsanou. Jenže není vůbec jisté, že si čtenáři knihu masově oblíbili právě díky její formě. Možná si v ní prostě každý dokázal najít to, co mu bylo nejvíc po chuti: thrillerové postupy, melodramatické výjevy, společenskou kritiku, hlubokomyšlné úvahy anebo ironický škleb. Každopádně se autorovi podařil husarský kousek: omotat si kolem prstu veřejnost, shrábnout prestižní literární cenu, a ještě se přitom královsky pobavit. ■

UŽ JE DOKOCOURKOVÁNO?

Josef Kocourek: Jensen a lilie – Modrá slečna – Kráska
Filip Tomáš – Akropolis, Praha 2021, 216 s.

Vladimír Novotný

Kdyby se veřejně vyhlásilo skryté nebo neskryté čtenářské tázání, máme nekalé podezření, že možná pouze jedno jediné procento z oslovených by si vědělo rady s odpovědí na otázku, kdo je Josef Kocourek (1909–1933), prokletý básník minulého věku *sui generis*, případně kým není a čím není.

Možná se mýlíme a měli bychom být většími literárními optimisty, přinejmenším o existenci onoho jednoho procenta však nemáme zapotřebí nikterak pochybovat. Právě toto knihomilné procento by ale mohlo propuknout v nepopsatelný jásot: Dočítáme se totiž, že dlouholeté bádání a vydávání Kocourkova díla, vrcholící v nynějších desetiletích, se „*víceméně završuje*“. Lapidárně řečeno v pražském nakladatelství Filip Tomáš – Akropolis nyní (v rámci volné edice Skrytá moderna) souhrnně vyšly tři autorovy rané novely z let 1926 a 1927, které byly prozatím uveřejněny buď pouze bibliofilsky jako dosti nedostupný regionální tisk, anebo v mnohem štedřejší nabídce časopisecké.

Jenže právě zmíněné časopisecké uveřejnění si zaslouží velice razantní připomenutí. Týká se dvou teď knižně vydávaných prozai-

kových novel *Modrá slečna* a *Kráska*, předtím neznámých a deponovaných ve fondu Kocourkovy literární pozůstalosti, uložené ve Vlastivědném muzeu v Šumperku: Obě tyto prózy byly přece publikovány v *Tvaru!* V obtýdeníku vyšly v pradávném roce 2010, čili před dvanácti lety. Texty z rukopisu tenkrát pomáhala přepisovat Božena Správcová, obě novely tehdy vycházely na pokračování v průběhu celého ročníku časopisu a pokaždé v ediční přípravě Michala Jareše, který se bravurně ujal editorství i přítomného svazku. Nejenom tedy vervní obec našich kocourkofílů a kocourkologů, leč i další čtenářské kruhy a kroužky tuzemské se tak s ukázkami rané spisovatelovy tvorby mohly před poměrně drahnou dobou obeznámit, pokud jim bylo libo. V současnosti jde tudíž o závažný a záslužný knižní počín, nikoli však o unikátní ediční objev. Obě tyto práce jsou již známy.

Jeden erbovní rozdíl tu ale je, a to takřečený rozdíl rozdílový. Nynější vydání v Akropoli Filipa Tomáše se totiž počíná textem, která bývá až na konci knihy, zde však tvoří předmluvu nebo prolog k trojici textů z autorova odkazu: Jde o znamenitý, výsostně esejistický a zároveň faktograficky erudovaný esej našeho dlouhodobého kocourkoznanalce, původem novopackého básníka a prozaika Jaromíra Typlta. Kdysi se písčícího Jaromír F. Typlt. Tato předmluva či tento prolog má i nevědění „dovětek“, jímž je Typltova vyznavačská litanie vztahující se k Nové Pace, k Novopacku, a zejména k novopackým literátům či rodákům. Není posléze divu, že v dané básnivě inkarnaci se náš současník snově stává i Kocourkovým „*spoluzákem na zapřenou*“.

Připojme ještě mikrodoušku k onomu prologu: Dá se nepochybně říci, že je brilantní i bezchybný, nicméně se nevyvaroval jedné jediné vpravdě dadaistické chyby či chybičky. Na jednom místě (s. 36) autor přehlédl překlep a píše o... Josefu Kocouroví. Leč kdo chyb nečiní?

Toto úsměvné přehlédnutí jistěže nehodláme ani v nejmenším demonizovat, zvláště když Typltova předmluva až ostentativně bere recenzentovi i posuzovateli jinačího smýšlení příslovečný vítr z plachet: Je v ní totiž řečeno nejen všechno, co řečeno být má, navíc předkládá také všehochoť dalších postřehů a poznatků. Zejména se tu píše o Kocourkově niterném spoluprožívání novinek evropské i soudobé české literární tvorby.

Může překvapit kupříkladu výrok, který ve skutečnosti nikterak překvapující není: Totiž umělcovo vyznání blízkosti k tehdejšímu dílům Jaroslava Durycha, ponejvíce ještě nikoli Durycha v prvé řadě romanopisce, ale erupčního poety a prozaika expresionistického ražení (včetně sociálního zacílení). Jaromír Typlt v prologu spíše subtilně nadhazuje, než kodifikuje desetileté spory, zda má, či nemá Kocourek blízko k surrealismu, nebo zda není mnohem víc spřízněn se zmíněnými expresionistickými tendencemi. Nebo by se tu nabízel i nějaký další -ismus?

To vše je nepochybně na pováženou, poněvadž Josef Kocourek nemá u poválečných vykladačů příliš na růžích ustláno. Například staroakademické *Dějiny české literatury IV* si neberou servítky a rezolutně hlásají, že autor coby „*rychlý vyzrávajícím příslib*“ zejména v posledních pracích „*živelně a sverázně inklinoval k literatuře faktu*“ a že určující rovinou jeho tvorby se stalo „*faktografické defilé jednotlivých případů bídy, sociálního bezpráví, zneužívání politické moci a marné revolty*“. Nic z toho v jeho studentských novelách nehledejme!

To je zjevné hledisko ze starých časů, víc se ale můžeme podívat nad řádky z nedávných *Dějin nové moderny*, ze svazku zabývajícího se českou literaturou v období 1926 až 1934. Ach, ti profesori literatury! Bez mrknutí oka se tady posmrtně vydaný Kocourkův román *Zapadlí vlastnici* 1932 opakovaně přejmenovává na *Zapadlé vlastence* (s velevědeckým určením, že vyšel v roce 1932, kdeže!), ačkoli ty napsal Karel Václav Rais, což by mělo být obecně známo. Román prý „*svou metaforikou a stylem tvoří jednu z dominant diskurzu zabarvaného existencialismem*“. Daly by se ale rozpoznat názvuky existencialismu také v raných Kocourkových prózách? Nebo aspoň krapítek nějakého všelijak zabarvaného diskursu?

Sám Josef Kocourek přitom tyto své rané prózy po letech zavrhoval s rozkaceností a neúprosností jemu vlastní mluvil o nich s nadsázkou a zjevně nespravedlivě dokonce jako o „*lyrické mizérii*“ a v laskavější verzi toliko jako o „*průměru*“. Přitom obě novely včetně té třetí, veřejnosti téměř neznámé prózy *Jensen a lilie*, dokončené po *Modré slečně*, tvoří nesporný stylový i emoční předstupeň ke spisovatelovým deníkovým opusům (pochopitelně máme na mysli záznamy, které se zachovaly, nikoli ty nejstarší, nenávratně ze světa sprovedené).

Zřejmě je však záhodno autorovy jednoznačně juvenilní texty vnímat zejména v kontextu poválečného lyrismu, spjatého s dobovými vitalistickými podněty promítajícími se i do literárních výpovědí. Vpravdě pranic existencialistického ani surrealistického se nezrcadlí v promluvách, v nichž „*slunce se opatrně pokládá na nahé střechy, stříbrné řetězy padají ze žlabů, v kanálech hučí, stromy olivově hnědé zelenají láskou. Ve vzduchu páry naděje a světla*.“ Co však protagonista či vypravěč, alter ego sedmnáctiletého Kocourka? Ten „*v pátém poschodí líbá Modrou slečnu. Sedí v okně plni nové radosti, slunce je jemně zatlačuje do pokoje – propast – maso milenců obnažené jarnímu slunci pomalu se zardívá, růžoví*“.

Vraťme se však ke zmíněnému nakladatelskému konstatování, že bádání a vydávání díla Josefa Kocourka se „*víceméně završuje*“. Z této enigmatické formulace může vyplývat domněnka, že doposud završeno není, není však jasné, zda bádání, anebo vydávání. Co tudíž z Kocourka ještě není knižně vydáno? Bádání nechť je nekonečné, na literárněhistorickou satisfakci čekají i mnozí jiní tvůrci nejen z údobí „*skryté moderny*“, jak se nazývá příslušná nakladatelská edice, která má „*po ukázat na rozprostraněnost řeči avantgardy, na její nejednoznačnost*“.

Jinak řečeno má jít o smysluplnější a nezaškatulkované „*sdílení historického horizontu*“ a o znovuožívání minulého literárního světa. Snad také abychom jednou provždy seznali, že Kocourkovy juvenilie jsou v některých pasážích přímo uhranuty dobovou filosofií, poetikou a estetikou literární dekadence nesrovnatelně víc než „*diskurzem avantgardy*“.

Proto autor oslovuje něžné pohlaví s podivem, proč „*nelíbí se vám zhroutit se do měkkých podušek smrti s nahými stehny, s nahými rukama, se srdcem oděným rakví zoufalství, nelíbí se vám být požárem uhašeným lijákem slz, nelíbí se vám být leknínem, pod nímž vyschla všechna dna modrých rybníků a který klesá níž a níž mezi bleďí kostry ještěrek a táhlých ryb jako ruka umírající do kraje...*“. Takto kdysi blouznil sedmnáctiletý jinoch a my to po šestadevadesáti letech žasnouce obdivujeme. ■